

DEN SÆRLIGE INDSATS FOR BØRN OG UNGE

ITTOQQORTOORMIT 2001-2003

En rapport om aktiviteterne og overvejelser om målopfyldelse



Tine Curtis

Bodil Karlshøj Poulsen

april 2003



Indholdsfortegnelse

Indledning	5
Baggrund og formål for den særlige indsats	9
Borgermødets ideer til indsatsen.....	10
Komiteens ønsker for indsatsen.....	11
Hvad blev der bevilget penge til?	12
Beskrivelse af aktiviteterne	13
Alkoholbehandling.....	15
Alkoholforebyggelse	19
Psykolog til byen.....	25
Styrke socialforvaltningen	27
Sundhedsplejerskeprojektet	29
Opkvalificeringskursus	33
Kursus for plejefamilier	37
Kursus for plejefamilier	37
Samtalegrupper	39
Lokalradio	41
Rejsepulje.....	43
Mobilitetspulje	47
Projektidéer	49
Målopfyldelse.....	51
Har man fået, hvad man ønskede sig?	51
Har man nået det, man ville?	53
Borgerinddragelse	57
Erfaringer fra projektet.....	61
Resume	63

Indledning

Denne rapport indeholder først og fremmest en beskrivelse af den særlige indsats for børn og unge i Ittoqqortoormiit i årene 2001-2003. Indledningsvis beskrives baggrund og formål for den samlede indsats og dernæst beskrives de aktiviteter, der har fundet sted. I forlængelse af beskrivelsen af de enkelte aktiviteter præsenterer rapporten nogle overvejelser over forholdet mellem planerne for aktiviteterne, hvad det var man ville, og det der faktisk er nået. Sidst i rapporten findes nogle overordnede overvejelser over målopfyldelse for den samlede indsats, det vil sige forholdet mellem hvad, der er blevet gennemført, og hvad henholdsvis borgerne og Ittoqqortoormiit Komiteen havde ønsket sig, således som det er fremgået på borgermøde og i handlingsplanerne for indsatsen. Rapporten omfatter ikke vurderinger af, hvorvidt det overhovedet har været en god ide at gennemføre den særlige indsats i Ittoqqortoormiit, eller hvorvidt Landsstyret kunne have anvendt de bevilgede penge på en bedre måde. Ligeledes indeholder rapporten ingen konkrete svar på spørgsmålet om, hvilken effekt den gennemførte indsats har haft for befolkningen i Ittoqqortoormiit. En række nøglepersoner har dog gennem interview givet deres bud på indsatsens forløb og betydning, og disse vil blive gengivet i rapporten tillige med erfaringer vedrørende indsatsens forløb beskrevet i redegørelser og andet skriftligt materiale.

Rapporten er udarbejdet af Statens Institut for Folkesundhed (SIF). Materialet, der er anvendt til udarbejdelse af rapporten, består af både skriftligt materiale og et mindre antal interview. Det skriftlige materiale omfatter dels eksisterende materiale, herunder referat af borgermødet i januar 2001, Ittoqqortoormiit Komiteens handlingsplaner, rapporter fra psykolog Ernst Peilmann, rapport fra sundhedsplejerskeprojektet samt midtvejsevaluering af alkoholbehandlingsprojektet. Dels omfatter det skriftlige materiale diverse statuspapirer og notater samt detaljerede beskrivelser af aktiviteterne, udarbejdet af projektkoordinator Bodil Karlshøj Poulsen. Endelig indgår opgørelser fra politiet over husspektakler, vold og berusere samt opgørelser fra butikken vedrørende salg af alkohol.

Interviewene er indsamlet specifikt med henblik på denne rapport. De er gennemført i efteråret 2002 og i det tidlige forår 2003 af Bodil Karlshøj Poulsen på baggrund af oplæg fra SIF. Fra Ittoqqortoormiit er interviewet et medlem af komiteen, personer fra skolen (skoleinspektøren og en lærer) og fra sundhedsvæsenet (chefdistriktslægen og en medhjælper fra sundhedsplejerskeprojektet), kommunaldirektøren samt butikschefen, der også er kommunalbestyrelsesmedlem og kredsdommer og tidligere har været ansat ved politiet. Desuden er der lavet interview med en ung sportskvinde, der har haft glæde af rejsepuljen. Interviewene handlede dels om, hvordan de pågældende personer har oplevet indsatsen set ud fra deres arbejdsmæssige position i byen: deres faglige 'briller'. Eksempelvis hvorvidt man på skolen oplever, at indsatsen har påvirket børnene, eller hvorvidt man i sundhedsvæsenet har oplevet forandringer i hvilke sygdomme og skader, patienterne kommer med. Desuden er hver af de interviewede blev spurgt om deres overordnede indtryk af den særlige indsats: er det de rigtige ting, man har gjort, er borgerne blevet inddraget tilstrækkeligt osv. Endelig er der interviewet to personer fra Nuuk, der har afholdt kursus i Ittoqqortoormiit. Disse er blevet spurgt om deres oplevelser vedrørende planlægning af kurserne og deres oplevelse af kursets relevans for deltagerne.

Interviewene har ydet et væsentligt bidrag til denne rapportens beskrivelse af de forskellige aktiviteter. Der er dog flere forhold, der gør, at rapportens inddragelse af interviewmaterialet bør tolkes med stor forsigtighed. Dels er der kun gennemført et meget lille antal interview, dels er alle interview gennemført på dansk, hvilket har udelukket interview med personer, der ikke er dobbeltsprogede. Det er derfor nøglepersoner snarere end almindelige borgere, der er interviewet. Disse personer udtaler sig som nævnt på baggrund af deres specifikke position i byen, men samtidig har de naturligvis ligeså vel som andre borgere en personlig opfattelse af den generelle stemning i byen. Som det vil fremgå, opfatter interviewpersonerne generelt, at der er sket positive forandringer i Ittoqqortoormiit inden for de sidste par år. Mange deler sandsynligvis denne opfattelse, men det er nødvendigt at huske på, at interviewene ikke er repræsentative for befolkningen i Ittoqqortoormiit.

Indholdet af rapporten er udelukkende forfatterens ansvar. Der vil ganske givet være læsere, som vil finde vores beskrivelse af indsatsen unuanceret eller endog fejlagtig. Det kan næsten ikke være anderledes. Folk vil altid se ting forskelligt, afhængig af hvor de står, og hvilken interesse de har i det, der beskrives. Rapporten er skrevet af Tine Curtis fra SIF på basis af materiale, der er indsamlet af Bodil Karlshøj Poulsen. Det har været en fordel for Tine Curtis at kunne betragte indsatsen 'udefra' men en ulempe ikke at kunne følge indsatsen undervejs og ikke selv at have talt med borgerne i byen om deres opfattelse af forløbet. Vi håber alligevel, at mange vil opleve, at rapporten giver en form for overblik over indsatsen, som kan bruges i det videre arbejde i Ittoqqortoormiit og andre steder, hvor man måtte ønske at gennemføre lokale forebyggende indsatser.

Baggrund og formål for den særlige indsats

Den særlige indsats for børn og unge i Ittoqqortoormiit er synonym med Ittoqqortoormiit Komiteens arbejde. Komiteen blev nedsat i januar 2001 i direkte tilknytning til Landsstyrets beslutning om midlertidigt at stoppe salg og udskænkning af stærk spiritus i Ittoqqortoormiit. Tanken var, at stop for salg og udskænkning af stærk spiritus ikke kunne stå alene, men at man samtidig hermed måtte gennemføre en særlig indsats i forsøget på at afhjælpe ikke blot alkoholproblemer men befolkningens sociale problemer i det hele taget, herunder problemer med omsorgssvigtede børn. Pengene til den særlige indsats i Ittoqqortoormiit skulle bevilges over Finansloven¹.

Komiteen fik til opgave at komme med forslag til konkrete aktiviteter, vurdere hvor meget de ville koste og komme med forslag til finansiering samt at fungere som styregruppe for indsatsen². Komiteen blev nedsat med både lokale medlemmer og medlemmer fra Social-, Sundheds-, og Undervisningsdirektoratet samt politimesterembedet, hvilket skulle gøre det muligt for komiteen at fungere som bindeled mellem kommunen og Hjemmestyret. Alkohol- og Narkotikarådet udpegede ligeledes et medlem til Komiteen³.

Landsstyret skrev i kommissoriet for komiteen, at de konkrete initiativer skulle udarbejdes i tæt samarbejde med befolkningen og med kommunalbestyrelsens accept. Målet var en langsigtet indsats, der tager sigte på at skabe og fastholde et bedre liv for fami-

¹ For 2001 blev der bevilget midler fra en tillægsbevilling, i de efterfølgende år er bevillingen indgået direkte i Finansloven.

² Følgende er baseret på Kommissorium for Ittoqqortoormiit Komitea, bilag 1 i Handlingsplan fra september 2001.

³ Fra Ittoqqortoormiit har følgende personer været medlemmer af komiteen: Borgmester Jens Napatoq, formand, fanger Jonas Napatoq (fratrådt april 2001), telebestyrer Ib Lorentzen, fru Emilie Madsen, malermester Andreas Sanimuinaq (indtrådt februar 2002). Fra Hjemmestyret har følgende været medlemmer: Direktør Martha Abelsen, direktør Karl Kristian Olsen (fratrådt maj 2002), direktør Lise Lennert Olsen (indtrådt juni 2002), direktør Jørgen Dreyer (indtrådt maj 2001) samt kontorchef Bodil Karlshøj Poulsen (fratrådt maj 2001 ved ansættelse som projektkoordinator for den særlige indsats). Desuden har politimester Jørgen Meyer og kampagneleder Tine Pars været medlemmer af komiteen.

lien med sunde og gode livskvaliteter'. Også kommunens erhvervsmuligheder og kulturelle forhold skulle indgå i overvejelserne. Der var således lagt op til en betydelig indsats.

Borgermødets ideer til indsatsen

Komiteen mødtes første gang i slutningen af januar 2001, og man blev umiddelbart enige om, at det fremtidige arbejde skulle bygge på ideer fra borgerne. Som afslutning på komiteens første møde afholdtes derfor et borgermøde. Mødet havde i alt cirka 100 deltagere. En gruppe borgere var skeptiske over for projektet og så det som 'endnu et besøg fra Vestgrønland', og de efterlyste beviser for, at man ville holde det, man lovede. Andre borgere kom med konkrete forslag og ideer, som komiteen kunne arbejde videre med⁴.

Ideerne, som borgerne kom med, vedrørte for en stor del børnenes og de unges vilkår, ikke mindst de fysiske rammer herfor. Der taltes om mangel på vuggestue, og om at børnehaven var for lille og i dårlig stand, og at beliggenheden ikke var god. Til skolebørnene ønskedes skolefritidsordning samt skolehjem for bygdebørn og de ældste elever. Forældre fortalte om, at de havde svært ved at hjælpe eleverne med lektier. Til de unge var der ønske om ungdomsklub og lokalradio. Der blev efterlyst uddannet personale i såvel institutioner som skole, men kommunen svarede, at man ikke kunne ansætte uddannet personale, fordi der ikke fandtes boliger til udefrakommende.

Vedrørende erhvervsudvikling blev der yttret ønske om mere langsigtede strategier og bedre samarbejde med Hjemmestyret. Konkret blev der ønsket forbedrede muligheder for indhandling af fangst, bedre organisering af salg af skind samt etablering af skindsystue.

⁴ Følgende beskrivelse af borgernes ønsker er baseret på referat fra Borgermøde i Ittoqqortoormiit den 29.01.01. Referatet er oprindeligt udarbejdet af embedsmænd fra Hjemmestyret.

En del af borgernes forslag til forbedringer drejede sig om de kommunale anlæg. Der var forslag om forbedring af veje og dumpen, og diskussion af at man manglede et servicehus, hvor folk blandt andet kunne gå i bad. Det blev nævnt, at der burde afholdes diskussionsaftener, når kommunalbestyrelsen havde drøftet emner, der vedrørte store dele af befolkningen.

Det var et stort ønske fra flere mødedeltagere, at billetpriserne på flyrejser blev sænket, således at byens borgere bedre ville blive i stand til at rejse til og fra byen. Det blev nævnt, at børnene og de unge havde brug for at kunne deltage i sportsstævner og andre arrangementer, og at unge på uddannelse uden for byen havde brug for forbedrede muligheder for at rejse hjem på ferie. Endelig blev der spurgt til, hvor længe salg og udskænkning af stærk spiritus ville være stoppet. Det var disse emner, der udgjorde udgangspunktet for komiteens arbejde.

Komiteens ønsker for indsatsen

Komiteen har udarbejdet to handlingsplaner. Den første blev udarbejdet i februar 2001 umiddelbart efter komiteens etablering og borgermødet i Ittoqqortoormiit. Der var tale om en kortsigtet plan, der indeholdt forslag til, hvad der skulle gøres her og nu i Ittoqqortoormiit. I september 2001 kom den langsigtede handlingsplan, der indeholdt forslag til initiativer, der på længere sigt kunne 'skabe og fastholde et bedre liv for familien med sunde og gode livskvaliteter' (jf. komiteens kommissorium).

Den kortsigtede handlingsplan foreslog, at der blev etableret et sekretariat for den særlige indsats og ansat en projektkoordinator. Stillingen blev oprettet og Bodil Karlshøj Poulsen ansat. Af konkrete initiativer blev foreslået etablering af lokalt alkoholbehandlingstilbud, etablering af lokalradio samt opkvalificering af ufaglært personale, der arbejder med børn.

Den langsigtede handlingsplan foreslog aktiviteterne fra den kortsigtede plan fortsat og anbefalede endvidere en øget indsats på socialområdet med besøg af psykolog og

udstationering af socialkonsulenter i socialforvaltningen samt etablering af samtalegrupper for skoleelever. På sundhedsområdet anbefalede en fast tilknytning af sundhedsplejerske og tandplejer samt ansættelse af en forebyggelseskonsulent og miljøarbejdere. Udover den foreslåede opkvalificering af personale inden for social- skole- og sundhedsvæsen anbefalede det på børne- og skoleområdet at styrke indskolingen, at opføre en ny aldersintegreret institution og at udforme forslag til skolehjem. Desuden skulle unge og voksne uden uddannelse gives særlige tilbud. For at bryde den sociale og kulturelle isolation i byen foresloges det at oprette en rejsefond samt at udarbejde analyse med henblik på anlæg af landingsbane nær byen.

På boligområdet indeholdt den langsigtede handlingsplan forslag om snarlig opstart af 80/20 byggeri i Ittoqqortoormiit samt opførelse af et servicehus med adgang til bad og tøjvask navnlig for de mange uden vandtank i boligen. Det anbefalede, at kommunen blev tilbudt hjælp til renovering af veje, og at kommunen sikrede gode og sunde lege- og opholdspladser. Komiteen foreslog fortsat støtte til erhvervsudvikling, og at der blev foretaget optællinger af moskusokser, gennemført fiskeriundersøgelser og nedsat et erhvervsforum, der skulle arbejde videre med erhvervsudviklingen, herunder de muligheder der følger af byens status som indfaldsport til Nationalparken. Endelig foreslog komiteen et forskningsprojekt, hvor man løbende skulle følge de igangsatte initiativer.

Hvad blev der bevilget penge til?

Landsstyret besluttede i februar 2001 at give den særlige indsats 2,7 millioner kroner til dækning af udgifter i forbindelse med etablering af lokalt alkoholbehandlingstilbud, til udstationering af en socialarbejder og til opkvalificeringskursus for ufaglærte, der arbejder med børn. I 2002 bevilgede Landsstyret 1,9 millioner kroner, i 2003 2,0 millioner og for 2004 og 2005 afsattes 800.000 kroner pr. år. Midlerne er bevilget til mobilitetspulje, rejsepulje, opkvalificeringskursus, ansættelse af misbrugs- og forebyggelseskonsulent, fortsættelse af sundhedsplejerskeprojektet, frikøb af psykolog, opkvalificering af folkeskolelærere, til lokale arbejdsgrupper og til dokumentation af indsatsen.

Beskrivelse af aktiviteterne

Alkoholbehandling

Alkoholbehandlingen har bestået af motivation, afgangning, primærbehandling og efterbehandling. Alle faser af behandlingen er foregået lokalt i Ittoqqortoormiit; primærbehandling er foregået som internat i bygden Uunarteq i en renoveret lejrskolebygning. Tilbuddet om lokal alkoholbehandling kom i stand via en samarbejdsaftale mellem Direktoratet for Sociale Anliggender og Arbejdsmarked og den selvejende institution Kongens Ø, der har stået for afholdelse af aktiviteterne. Målet har været at behandle de sværest belastede alkoholikere, især har man prioriteret behandling af misbrugsforældre, hvis drikkeri medfører omsorgssvigt af børn.

Udgifterne forbundet med alkoholbehandlingen, der har været betalt af bevillingen til den særlige indsats, omfatter løn til alkologer, udgifter til renovering af lejrskolebygningen i Uunarteq, transport af personer, inventar og forsyninger til Uunarteq, indkvartering af alkologer i Uunarteq og i byen samt betaling til plejeforældre for de børn, hvis forældre begge var i behandling.

Aktiviteter:

- * Alkologer har opsøgt alkoholikere på gaden og i hjemmene for at motivere til behandling.
- * Afgiftning inden primærbehandling er foregået på sygehuset.
- * Primærbehandling blev afviklet som internat i bygden Uunarteq fra 15. oktober til 1. december 2001 for 10 misbrugere. Gentaget i februar – marts 2002, hvor fire fra Ittoqqortoormiit og fem fra Tasiilaq deltog.
- * I februar 2002 afvikledes to-dages familiekursus for 10-13 deltagere.
- * I marts/april 2002 tilbød alkologen efterbehandling tre gange ugentligt for både nybehandlede og for de personer, der gennemgik behandling i 2001.

Hvordan er det gået?

Der var mange praktiske forhindringer forbundet med internatbehandlingen. Lejrskolen skulle renoveres og møbleres, og der var ikke tilstrækkeligt vand og olie i bygden. Der måtte aftales leje af både til transport af inventar, forsyninger, dunke med vand samt patienter. Endvidere skulle der sikres plejemødre til børn, hvis forældre var i behandling. Første gang primærbehandlingen blev tilbudt, deltog 10 personer fra Ittoqqortoormiit, og alle gennemførte behandlingen. Anden gang deltog fem fra Ittoqqortoormiit og fem fra Tasiilaq. To personer fra Ittoqqortoormiit gennemførte ikke behandlingen. Blandt de 13 personer fra Ittoqqortoormiit, der gennemførte primærbehandling, fik de fleste tilbagefald kort efter behandlingen. I efterbehandlingen deltog mellem to og otte personer pr. gang.

Det har været vanskeligt at fastholde en alkolog i byen, hvilket har haft betydning for gennemførelsen af aktiviteterne.

Generelt har de interviewede en positiv opfattelse af alkoholbehandlingstilbudet. Man mener, at folkene fra Konges Ø har været respekterede, og at folk snakkede med dem, når de mødte dem i byen. Selvom de fleste, der blev behandlet, fik tilbagefald kort efter, er der alligevel en oplevelse af, at det var de rigtige personer, der kom i behandling. Man skønner, at deltagerne alligevel på en eller anden måde har fået det bedre efter opholdet, og at der nok har været en positiv effekt, som dog først kan observeres efter nogen tid og da måske endog ikke ved egentlig ædruelighed men gennem opgørelser fra sygehus og politi mv. Som årsag til tilbagefald peger de interviewede på, at der har manglet aktivering for de behandlede samt AA-grupper, hvor man virkelig har tid til at snakke med hinanden.

”Vi kan jo ikke undgå at snakke med de folk der har været i behandling. Man snakker jo med dem til daglig. De har jo selv givet udtryk for, at de er kede af at være faldet tilbage til alkohol, de vil gerne stoppe.” (butikschefen)

Flere af de interviewede nævner også, at den omtale og opmærksomhed der har været omkring alkoholbehandlingen såvel som de oplysningsaktiviteter, der har været gennemført af alkologerne i byen, har betydet, at også en del af dem, der ikke selv var i behandling, holdt op med at drikke i en periode. Det bemærkes dog, at nu hvor behandlingen er stoppet, og der ikke længere er samme opmærksomhed omkring problemet, så ”drikkes der igen”. Der er fremkommet forslag om, at Qaqiffik kunne etablere et årligt tilbagevendende lokalt alkoholbehandlingstilbud inklusive en uges familiebehandling. Der er ikke taget beslutning vedrørende dette.

Renoveringen af lejrskolen bør betragtes som et gode for hele byen, idet den nu kan bruges hele året af folkeskolen eller til kursusvirksomhed.

Alkoholforebyggelse

De alkoholforebyggende aktiviteter under den særlige indsats har bestået i oplysningsaktiviteter i form af kurser og undervisning for forskellige målgrupper i befolkningen og i at sikre etableringen af aktive afholdsgrupper⁵. Hjemmestyrets bestemmelse om midlertidige stop for salg og udskænkning af stærk alkohol kan betragtes som en parallel til disse alkoholforebyggende aktiviteter. Målsætningen med de alkoholforebyggende aktiviteter har været, at med udgangen af 2003 er:

- alkoholforbruget nedbragt med 25%
- drikkemønsteret ændret, således at rusdrikkeri af stærk spiritus er reduceret
- etableret aktive AA og AI Anon grupper

Kurser og oplysningsaktiviteter:

- * Kongens Ø afholdt kursus om 'Alkoholpolitik på arbejdspladsen' i september 2001. Forud for kurset var indkaldt til debataften med oplysning om kurset. Samtlige virksomheder og institutioner var repræsenteret. I foråret 2001 afholdtes to opsamlingsmøder for nøglepersoner, dvs. repræsentanter fra de større arbejdspladser i kommunen.
- * Projektsygeplejersken har undervist folkeskolens ældste klasser 1 time ugentligt i forebyggelse, herunder oplysning om alkohols skadevirkninger. Undervisningen fandt ikke sted i det halve år i 2002, hvor projektsygeplejerskestillingen har været vakant.
- * Ungdomstjenesten har i en kortere periode i 2001 modtaget undervisning om rusmidler.
- * I uge 18 – den alkoholfrie uge – i 2001 og 2002 har alkologer gennemført borgermøder med debat.
- * I september 2001 har en alkolog oplyst om rusmidler i lokalradioen.

⁵ Beskrivelsen bygger ikke mindst på notatet: Alkoholbehandling i Uunarteq, Midtvejsevaluering, oktober 2001. Skrevet af Bodil Karlshøj Poulsen.

Etablering af aktive afholdsgrupper:

- * Alkologer har bistået ved etablering af en AA-selvhjælpsgruppe og har navnlig i opstartsfasen deltaget i møder. Der afholdes ugentlige møder med deltagelse af tre-syv personer pr. gang.
- * To personer fra AA gennemførte i november 2002 gruppelederkursus ved Qaqiffik i Nuuk. Rejse, kursus samt udgifter forbundet med tabt arbejdsfortjeneste betales af Rejsepuljen.

Yderligere alkoholforebyggende aktiviteter:

- * For at undgå hamstring og druk ved skibsankomst har Pilersuisoq sikret ekstra lagerplads, således at man ikke udgår for øl og vin.

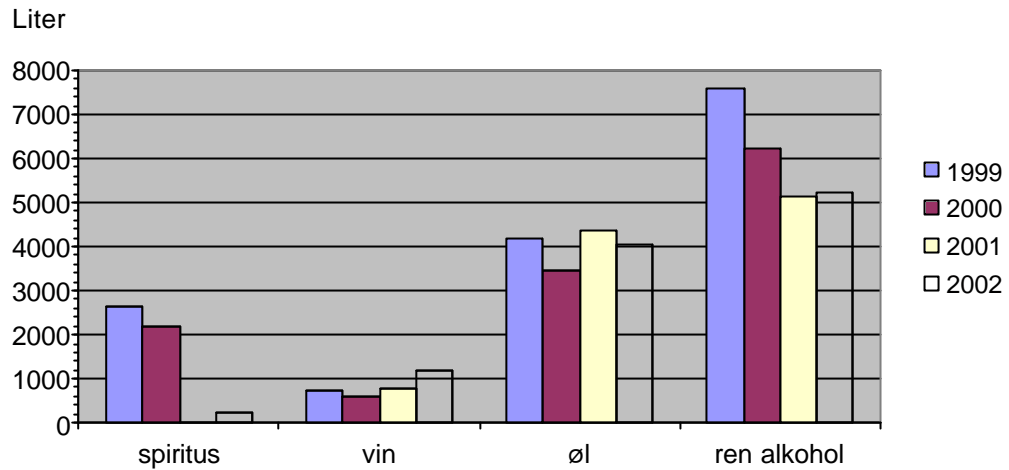
Hvordan er det gået?

Mange har ment, at det store alkoholforbrug i Ittoqqortoormiit har været årsagen til eller i hvert fald forstærket mange af de problemer, byen har oplevet. Der har dog naturligvis været en del diskussion om, hvilke metoder der skulle anvendes for at reducere forbruget. Navnlig har der været rejst tvivl om hensigtsmæssigheden af Hjemmestyrets forbud mod udskænkning og salg af stærk spiritus. Nogle kritikere har hævdet, at alkoholindtaget allerede var på vej ned inden forbudet, og at der er risiko for, at et forbud forstyrrer denne positive tendens, således at drikkeriet igen vil gå voldsomt op, når forbudet ophæves. Andre har været bekymrede for, at dem, der ønskede at drikke, blot ville erstatte spiritussen ved at drikke mange flere øl, således at mængden af alkohol, der blev drukket, ville være den samme.

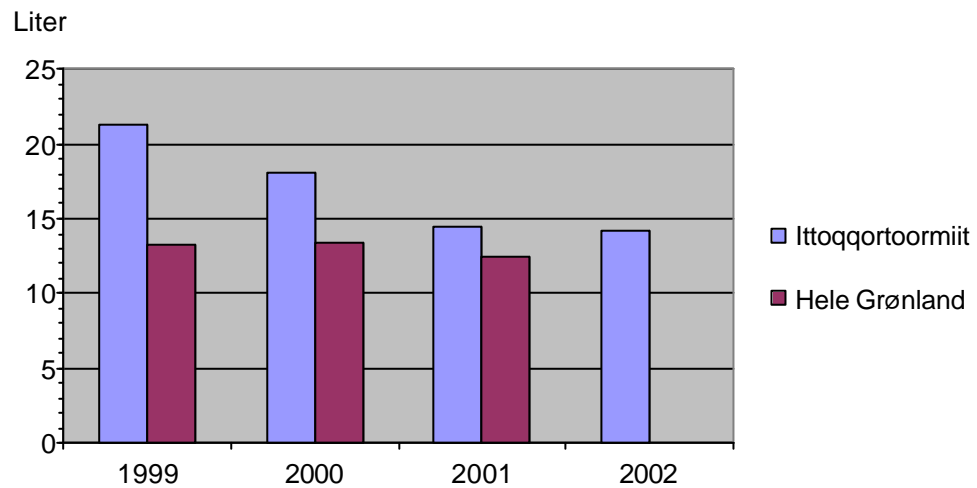
Pilersuisoqs opgørelse over salget af henholdsvis spiritus, vin og øl i Ittoqqortoormiit viser, at selvom der blev solgt mere øl og vin efter stoppet, har der alligevel været tale om et væsentligt fald i mængden af solgt alkohol, hvis man omregner til liter ren alkohol (se figur 1)⁶. I 1991 blev der solgt alkoholiske drikke svarende til 7566 liter ren alkohol, i 2000 6245 liter, i 2001 5137 liter og i 2002 blev der solgt, hvad der kan omregnes til 5244 liter ren alkohol.

⁶ Tallene er oplyst til Bodil Karlshøj Poulsen af butikschefen i Pilersuisoq i Ittoqqortoormiit.

Figur 1. Salg af spiritus, vin og øl i Ittoqqortoormiit 1999-2002 samt det samlede salg omregnet til liter ren alkohol.



Figur 2. Gennemsnitligt årligt forbrug af liter ren alkohol pr. person 15 år eller derover i Ittoqqortoormiit (1999 til 2002) samt i hele Grønland (1999 til 2001).



I årene fra 1999 til 2002 har der ikke boet lige mange personer på 15 år eller derover i Ittoqqortoormiit⁷. Omregnes det samlede antal solgte liter ren alkohol til et gennemsnitligt årligt forbrug for personer på 15 år eller derover, viser der sig derfor et faldende forbrug. I 1999 drak hver person i Ittoqqortoormiit på 15 år eller derover i gennemsnit 21,3 liter ren alkohol, i 2000 var det gennemsnitlige årlige forbrug faldet til 18,1 liter ren

⁷ Kilde: Grønlands Statistik

alkohol, i 2001 var tallet 14,5 og i 2002 14,2 liter (se figur 2). Ved sammenligning med tilsvarende tal for hele Grønland⁸ ses, at Ittoqqortoormiit med det faldende forbrug nærmer sig landsgennemsnittet (figur 2).

Der findes ikke opgørelser over salget for begyndelsen af 2003, men butikschefen har oplyst, at salget af øl og vin er gået betydeligt tilbage, og at dette sandsynligvis skal ses i forlængelse af, at befolkningen har haft færre penge at købe for. Alt i alt kan det på baggrund af tallene konkluderes, at der i perioden har været et væsentligt fald i mængden af solgt alkohol, men at målet om 25% reduktion i alkoholforbrug i forhold til niveauet i år 2000 ikke helt er nået. Med stop for salg af stærk spiritus har det været muligt at ændre drikkemønsteret væk fra rusdrikkeri af snaps og vodka.

Flere af de interviewede nøglepersoner fra byen er af den opfattelse, at lukningen for salg af stærk spiritus er det, der har betydet mest for de positive forandringer, de har set i byen gennem de sidste par år. Ligeledes fortæller politiet, at der siden stoppet er sket en mærkbar reduktion af antallet af anholdelser og husspektakler, der involverer børn. Samtidig er man dog opmærksomme på, at der allerede før lukningen var et begyndende fald, og flere nævner, at der igennem de seneste år synes at være en vis begyndende holdningsændring til alkohol i byen, måske navnlig blandt de unge.

” Det er nødvendigt at fortsætte en indsats, fordi der skal være tid til, at der opstår nye livsværdier i befolkningen og tid til, at befolkningen erkender, at alkoholmisbruget bør ophøre for deres egen skyld. Man kan jo ikke forvente, at et lille samfund, der i den grad er præget af spiritusproblemer, fra det ene år til det andet skal kunne vende på en tallerken, og alting så er godt.” (skoleinspektøren)

Kommunen har udformet en alkoholpolitik, der indgår i den samlede personalepolitik. Dette kan betragtes som et resultat af kurset 'Alkoholpolitik på arbejdspladsen'. Den nye alkoholpolitik gælder ikke blot for kommunekontoret men også for børnehaven,

⁸ Kilde: Grønlands Statistik

ældrekollektivet, skolen, ungdomstjenesten, kvindeaktivitetshuset, renovationsmedarbejdere og hallen.

”Der har måske [tidligere] været en tendens til, at man har brugt den lidt kedelige undskyldning: Jamen, jeg var fuld. Jeg synes, det er et gode, at man nu i stedet for at bruge den undskyldning kan se, at der er noget forkert i at være fuld. Det er et skridt på vejen, synes jeg, og de små skridt, de tæller altså”. (lokalt medlem af Ittoqqortoormiit Komiteen)

Psykolog til byen

Psykolog Ernst Peilmann har været i Ittoqqortoormiit i fire uger i 2001 og tre uger i 2002. Der er planlagt et besøg også i 2003. Besøgene har omfattet både samtaleterapi, rådgivning og kursusvirksomhed.

Den særlige indsats har dækket rejse, ophold og frikøb for psykologens besøg, bortset fra besøget i april 2002, der blev betalt af Hjemmestyrets Kriseberedskab.

Beskrivelse af aktiviteten:

Fire ugers besøg i oktober 2001, to ugers besøg i april 2002, tre ugers besøg i november 2002:

- * Psykologiske samtaler med børn henvist fra skolen (12 børn i 2001, 13 i 2002).
- * Psykoterapeutiske behandlinger med patienter henvist fra sygehuset (seks patienter i 2001, fire i 2002).
- * Rådgivning og støtte for socialforvaltningen.
- * I 2001 gennemført samtaleterapi med klienter i alkoholbehandling.
- * I 2001 gennemført samtaler og supervision med alkologer/alkoholbehandlere.
- * I 2001 afholdt fremtidsværksted med fire ansatte i socialforvaltningen.
- * I 2001 formuleret forslag om forældreskole.
- * I 2001 holdt foredrag for tværfagligt udvalg om selvmordsforebyggelse.
- * I april 2002 gennemført krisehjælp i samarbejde med socialrådgiver fra Tasiilaq.
- * I november 2002 gennemført åben psykologisk rådgivning for otte personer, i alt 12 konsultationer.
- * I november 2002 gennemført hjemmebesøg hos fire plejefamilier.
- * I november 2002 afholdt kursus for plejefamilier, seks timer i alt fordelt på tre aftener.

Hvordan er det gået?

Psykologen har i forlængelse af besøgene i 2001 og november 2002 beskrevet sit arbejde og erfaringer i publicerede rapporter. Psykologens overordnede indtryk er, at

der er stort behov for trøst og samtale blandt både børn og voksne i Ittoqqortoormiit. Mange har det psykisk dårligt, ikke mindst de, der har været udsat for stærkt belastende hændelser så som omsorgssvigt, selvmord, drab og ulykker, der i mange tilfælde kan betragtes som resultat af alkoholmisbrug. Det er psykologens opfattelse, at der gøres et stort arbejde i Ittoqqortoormiit i skolen, på sygehuset og i kommunen, men navnlig kommunens socialforvaltning anses for at have utilstrækkelige ressourcer i forhold til arbejdsbyrden. Den overvejende del af de børn, psykologen havde samtale med, blev visiteret til yderligere undersøgelse hos skolepsykolog. Symptomerne hos skolebørnene gav mistanke om omsorgssvigt og adfærdsforstyrrelser. Der blev også iagttaget depressive tilstande. Psykologen formulerede forslaget om forældreskole som et forsøg på at fastholde tidligere alkoholbehandlede i ædruelighed og støtte disse i deres bestræbelser på fremover at leve et godt familieliv. Forældreskolen har været drøftet med Tværfagligt Udvalg og med kommunalbestyrelsen. Psykologen opfatter antallet af personer, der henvendte sig i den åbne rådgivning i 2002, som tilfredsstillende. Der har dog været mange forespørgsler om grønlandsksprogede psykologer, hvilket man fra Komiteens side arbejder på at imødekomme i 2003.

Styrke socialforvaltningen

Som en del af den særlige indsats er der givet støtte til at styrke socialforvaltningen i Ittoqqortoormiit, navnlig i form af længerevarende besøg fra socialkonsulenter. Ittoqqortoormiit kommune har et ønske om i videst muligt omfang at beholde og behandle truede børn i byen, men socialforvaltningen er presset arbejdsmæssigt af det store antal børnesager, herunder anbringelser af børn uden for hjemmet. Formålet med støtten fra den særlige indsats har været dels at yde hjælp til løsningen af forvaltningens opgaver dels at opruste forvaltningen yderligere til selv at løse disse opgaver. Man har desuden ønsket at integrere og fremme arbejdet i Tværfagligt Udvalg, i Forebyggelsesudvalget og i SSPK-samarbejdet.

Regionalkontoret har bidraget med lønudgifter til de udsendte konsulenter. Den særlige indsats har dækket udgifter til rejse, bolig mv.

Beskrivelse af aktiviteten:

- * I maj-juni og i september 2001 var to socialkonsulenter fra Regionalkontor S/Ø på længerevarende ophold i Ittoqqortoormiit.
- * I januar 2002 var én socialkonsulent fra Regionalkontoret i byen, og i november 2002 var der besøg af to konsulenter.
- * I april 2002 blev givet krisehjælp ved psykolog og socialmedarbejder fra Tasiilaq.
- * I maj 2002 udlåntes projektkoordinator Bodil Karlshøj Poulsen sammen med en socialkonsulent fra Socialdirektoratet. I november 2002 samt februar 2003 har projektkoordinatoren indgået som medhjælp i socialforvaltningen.

Hvordan er det gået?

Regionalkontorets socialkonsulenter har varetaget opgaver inden for børne- og handicapområdet ved samtaler, hjemmebesøg og oplæg til Tværfagligt Udvalg. Derudover er der givet oplæring til personalet ved socialforvaltningen og afholdt fremtidsværksted (se under overskriften: Psykolog til byen). Bodil Karlshøj Poulsen udlåntes til administra-

tivt arbejde og daglig sagsbehandling på socialforvaltningen i en periode, hvor socialforvaltningen var uden chef og kun var bemandet med én ufaglært.

Der er mange opgaver for de ansatte i Socialforvaltningen. Udover arbejdet med truede børn og unge, herunder samarbejde med personalet i børneinstitutionerne og det forebyggende arbejde, mener projektkoordinatoren, at arbejdet er præget af, at borgerne i Ittoqqortoormiit er vant til at få løst flere opgaver af socialkontoret end borgere i andre byer. Det drejer sig eksempelvis om at låne penge til rejser, om betaling af forfaldne regninger, og om at sikre at børnene bliver passet, når forældrene er syge. Der synes at være behov for en holdningsændring, således at borgerne i større udstrækning selv tager ansvaret for disse ting.

Socialforvaltningen er endvidere præget af mangel på kvalificeret personale samt stor udskiftning af personalet. Det betyder ineffektivitet og manglende kontinuitet i løsningen af opgaverne. I sommeren 2002 blev stort set hele personalegruppen udskiftet, hvilket betød, at den opkvalificering af personalet, som skete i 2001, er gået tabt.

Sundhedsplejerskeprojektet

Den særlige indsats har fra 2002 sikret fortsættelse af den sundhedsplejerskestilling, der tidligere var finansieret af henholdsvis Paarisa (1998) og Robinsohn Fonden (1999-2001). Robinsohn Fonden har også for årene 2002 – 2004 bevilget et årligt beløb, men disse midler er til særlige aktiviteter og omfatter ikke løn- og driftsudgifter. Formålet med sundhedsplejerskestillingen er at yde rådgivning og støtte til småbørnsfamilier og gravide, gennemføre skolebørnsundersøgelse samt gennemføre undervisning om forebyggelse for skolebørn og i øvrigt medvirke til sundhedsfremmende aktiviteter i byen. Ved projektets start var målgruppen begrænset primært til familier med børn i alderen nul til tre år.

Aktiviteter:

- * Rådgivning til gravide, fødselsforberedelse.
- * Besøg i hjemmet hos familier med børn op til seks år. Vejledning om amning, kost og omsorg for børn. Støtte mødrene i deres samvær med børnene. Der informeres om alkohol og tobaks skadelige virkninger på det ufødte og spæde barn.
- * Gruppemøder med gravide og mødre til børn under et år.
- * Legestue i hallen for hjemmegående mødre og dagplejemødre med gymnastik, leg, frokost og samtale.
- * Gymnastik i hallen for børnehavebørn.
- * Særlig opfølgning af børn, der har været indlagt eller har særlige behov
- * Skolebørnsundersøgelser (syn, hørelse, vægt og højde mv.).
- * Skolebørnene i 7. og 8. klasse undervises ugentligt i forebyggelse, herunder alkohols skadelige virkninger.
- * Særlige arrangementer i forbindelse med Uge 18 og Nationaldagen.

Hvordan er det gået?

Der er til projektet tilknyttet en sygeplejerske og en lokal medhjælper, fra maj 2003 er dette en uddannet social- og sundhedshjælper. Projektsygeplejerskestillingen har gen-

nem årene være besat af tre forskellige sygeplejersker. Fra 1. december 2002 har der været ansat en uddannet sundhedsplejerske. Sygehuset har udformet stillingsbeskrivelse for denne, som nu betegnes profylaksesygeplejerske.

Bortset fra perioder, hvor stillingen har været ubesat, har formålsbeskrivelsen været fulgt. Stillingsbeskrivelsen tilrettes løbende. Dette sker lokalt på sygehuset, hvor sundhedsplejerskeprojektet har til huse, og hvorfra projektets arbejde udspringer. I et interview udtaler lægen, at han naturligvis er glad for, at stillingen kan fortsættes gennem midler fra den særlige indsats.

De første erfaringer med projektet er beskrevet i en rapport fra 1999. I rapporten skriver den daværende projektsygeplejerske, at det var en svær proces at opnå folks tillid, og at mange havde svært ved at forstå, hvad de kunne bruge en sundhedsplejerske til. I dag opfatter de fleste mødre det som naturligt og positivt at få besøg i hjemmet⁹.

Medhjælperen på projektet igennem fire år fortæller i et interview, at hun er sikker på, at projektet har påvirket mødrene i Ittoqqortoormiit.

”Dengang vi startede, var der ikke så mange, der ammede, nu er der mange der ammer. Der var også nogen tidligere, der fik sødmælkspulver – det er der ikke mere. Og når børnene skal begynde at spise, så får de ikke sådan søde sager, de får grød. Nu er der heller ingen, der kommer saft i sutteflasken. Det var der dengang, og børnene havde mange huller i tænderne.” (medhjælper på sundhedsplejerskeprojektet)

Sundhedsplejerskeprojektet har selv gennemført spørgeskemaundersøgelser blandt mødrene både i 1999 og i 2001. Ved at sammenligne tallene ses en stigning i antallet af kvinder, der påbegynder amning, men til gengæld et fald i antallet af mødre, der ammer

⁹ Kilde: Ittoqqortoormiit Komitea - Redegørelse for særlige indsatser 2001 og 2001, august 2002.

længere end to måneder¹⁰. Rapporten peger på blandt andet pres fra mødre og svigermødre, manglende ro omkring amning og brug af modermælksersättning som årsager til, at kvinderne tidligt stopper amningen. Fremover vil man i projektet ”*arbejde på at finde ud af, hvad det er, der får tingene til at flytte sig. Vi tror på oplysning og information, men det er ikke sikkert at det er nok, hvilket amningen antyder*” (citater fra rapporten).

Vedrørende sundhedsplejerskens undervisning af de store elever i skolen udtaler skoleinspektøren, at det er hans fornemmelse, at de unge har været interesserede og har ’fået noget ud af det’.

”Sundhedsplejersken har været heroppe på skolen og haft timer med eleverne i 7. – 8. klasse. Jeg ved, de også har talt om misbrugsproblemer og rusmidler og sådan noget. Jeg synes, de har gjort meget ud af det, og det er da min fornemmelse, at de unge mennesker også har fået noget ud af det. Det er timer, som børnene har været interesseret i at komme til. Når sundhedsplejersken af én eller anden grund ikke var der, så blev der spurgt efter dem simpelthen.” (skoleinspektøren)

¹⁰ Kilde: Rapport fra Sundhedsprojekt Ittoqqortoormiit. Udarbejdet december 2001, Annika Sivertsen og Lone Pike.

Opkvalificeringskursus

Der har været afholdt et opkvalificeringskursus i 2002, og der er planlagt endnu et for 2003. Formålet med opkvalificeringskurset er at give omsorgspersonale ansat i kommunen bedre kvalifikationer til at varetage deres arbejde. Ideen til kurset blev udviklet i Sundhedsdirektoratet og drøftet med den ledende sygeplejerske, socialchefen og skoleinspektøren i Ittoqqortoormiit. Det endelige indhold af kurserne er udformet af undervisere fra Peqqissaanermut Ilinniarfik i samarbejde med Perorsaanermut Ilinniarfik og projektkoordinator Bodil Karlshøj Poulsen. Løn til undervisere, rejse- og opholdsudgifter samt vikardækning for deltagerne dækkes af midler fra den særlige indsats.

Beskrivelse af kurset i 2002:

- * Kurset i 2002 var på 200 undervisningslektioner fordelt på to moduler i januar og maj. Kursisterne omfattede tre personer fra sygehuset, to fra ældrekollektivet, to fra den integrerede institution Amaagajaaq og to personer fra skolen. Kurset var grønlandssproget.
- * Første modul foregik i minihallen og omfattede: Menneskets udvikling og behov fra graviditet til døden med udgangspunkt i det gode og sunde liv.
- * Andet modul foregik i et lånt hus og omfattede: Sorg og krise, kommunikation, omsorgssvigt, seksuel misbrug af børn, selvmord, misbrug, arbejdsmiljø.

Plan for kurset i 2003:

- * Kurset i 2003 planlægges specifikt med henblik på opkvalificering af personale, der arbejder med børn, eksempelvis personale fra børnehaven, børnecentret, dagplejemødre samt lærere fra skolen. Kurset, som bliver grønlandssproget, skal foregå i Minihallen.
- * Første modul: Barnets normal- og fejludvikling, de voksnes ansvar, samspillet mellem barnet og medarbejderen, personalesamarbejde, konfliktløsning.

- * Andet modul: Metoder til arbejdet med at udvikle sunde og selvstændige børn, kommunikationens betydning i pædagogisk arbejde, samarbejde med forældrene, barnets leg.

Hvordan er det gået?

Kurset i 2002 gennemførtes stort set som planlagt. Dog var der problemer med lokaler, idet hallen på grund af renovering af skolen blev brugt til klasseundervisning og depot, og kurset derfor i stedet for i hallen måtte afvikles i et lille hus, hvor der ikke var grupperum og adgang til forplejning. I et interview med en af kursets undervisere, udtaler denne, at kursets gode afvikling i høj grad var et resultat af åbenhed og samarbejdsvilighed fra sundhedsvæsenet og fra skolen samt fra kommunen, der var med til at løse de praktiske problemer.

I alt syv af de ni kursister gennemførte hele forløbet. Det er naturligvis svært direkte at vurdere effekten af et kursus som det beskrevne, hvilket ikke mindst fremgår af nedenstående samtaler med både en af deltagerne fra sygehuset og henholdsvis den ledende sygeplejerske og chefdistriktslægen. Den ledende sygeplejerske har udtalt, at hun oplevede, at medarbejderne, der havde været på kurset, var blevet mere aktive og oftere tog selvstændige initiativer. Chefdistriktslægen derimod har dog ikke kunnet se nogen direkte effekt men mener heller ikke, at det kan forventes.

”Tre af vore ansatte har [været på opkvalificeringskursus], og jeg tror nok, de har fået hjælp til at se nyt på både det ene og det andet. Har måske forstået nogle ting. Men det er ikke sådan, at vi har set det udmøntet i det daglige. På den anden side så går jeg jo heller ikke så meget op ad dem til daglig, det er jo mest sygeplejersken, der har med dem at gøre. Men endnu har jeg ikke kunnet se noget, hvor jeg ligesom har sagt: Hvor har du dog lært det henne? Men der må man nok også sige, at det vil man jo heller ikke kunne forvente. Det var et opkvalificeringskursus, og det var en bredt sammensat skare, der deltog og med forskellige forudsætninger – også forskellige livserfa-

ringer - og jeg føler mig overbevist om, at de er blevet bibragt noget, men det er ikke noget, man som arbejdsgiver hernede direkte har kunne mærke endnu. Det har jeg ikke.” (lægen)

Kursisten selv mener, at det var et godt kursus, hvor hun har lært noget, som hun kan bruge i sit daglige arbejde.

”Det var et rigtig godt kursus, og vi har alle sammen fået meget ud af det. Nogen af de ting, jeg lærte, har jeg allerede brugt. For eksempel når jeg skal snakke med forældrene. Så har jeg brugt det med kommunikation. [...] Jeg synes, den sidste [del af kurset] skulle være længere. Det sidste var noget om tab og omsorg, selvmord og alkohol. Det skulle have været lidt længere. Måske tre uger i stedet for to.”
(Kursist fra sygehuset)

Kursistens oplevelse af, at der var for lidt tid til de vigtige emner sidst i kurset, afspejles i kursets modulopbygning, hvor modul 1 indeholdt undervisning i almene emner, således at der kunne opbygges den tillid mellem kursisterne og underviseren, der blev anset for nødvendig for diskussionerne af de alvorlige problemer i modul 2.

”Vi brugte den første tid til at snakke med dem om, hvordan de oplever og hvordan de har det med, at der kommer to udefra og skal undervise dem. I begyndelsen var de ret mistroiske. I første modul koncentrerede vi os udelukkende om det normale: sådan er verden for mange mennesker. Det var ikke så farligt, så fik vi skabt et tillidsforhold. Da vi kom igen og skulle i gang med de meget alvorlige emner [i modul 2], var der allerede skabt tillidsforhold mellem os og dem.”
(Instruktør på opkvalificeringskursus)

Kurset i 2002 var tænkt som et tværfagligt opkvalificeringskursus for personale fra både sygehus, skole og kommunens børneinstitutioner. Det var dog især sygehuset og skolen,

der indgik i planlægningen af kurset, mens socialforvaltningen syntes at opfatte kurset som 'Komiteens kursus'. Der deltog kun to ansatte fra børnehaven, fordi kommunen ikke havde været i stand til at skaffe vikardækning. Der er derfor for kurset i 2003 lagt særlig vægt på forudgående drøftelser med socialforvaltningen, således at der sikres en bred deltagelse fra målgruppen.

Den store udskiftning blandt personalet på institutionerne er en af de absolut væsentligste forhindringer for, at opkvalificeringskurset kan påvirke kvaliteten af omsorgsarbejdet i Ittoqqortoormiit. Eksempelvis er kun én af de tre deltagere fra sygehuset stadig ansat, mens lederen af børnehaven og lederen af ældrekollektivet, som begge deltog, ikke længere er ansat.

Kursus for plejefamilier

For at støtte og vejlede plejefamilierne i de opgaver, der er forbundet med at have børn i pleje, er der udviklet et kursusforløb i to dele. Første del i 2002 bestod af et særligt kursus for plejefamilier gennemført af den tilrejsende psykolog (se under overskriften: Psykolog til byen), mens anden del gennemføres af instruktører ved det opkvalificeringskursus, der er planlagt for 2003 (se under overskriften: Opkvalificeringskursus). Aktiviteterne er planlagt af projektkoordinator Bodil Karlshøj Poulsen i samråd med klinisk psykolog Ernst Peilmann og instruktører ved kvalificeringskursus 2003. Udgifter, der dækkes af den særlige indsats, omfatter rejse, ophold og honorar til undervisere.

Beskrivelse af kursusforløbet:

- * Psykologen afholdt kursus tre aftener af to timer pr. gang i november 2002. Indholdet omfattede: Integration af plejebarnet i familien, opdragelse, forståelse af børns adfærd. Dannelse af netværk mellem plejefamilier.
- * Instruktør Karen Lyberth afholder kursus tre gange to timer i maj 2003.

Hvordan er det gået?

I 2002 var i alt 15 børn anbragt i seks plejefamilier. Psykologen besøgte sammen med socialchefen fire af plejefamilierne i deres hjem. Plejefamilierne oplyste, at de ikke var interesserede i mere end ét besøg, men at de ønskede et kursus, hvor almene forhold vedrørende plejebørn fremlægges. Kurset forløb over tre aftener, hvor der blev taget udgangspunkt i hverdagens praksis, almindeligt familiesamvær samt kursisternes egne erfaringer med plejebørn og biologiske børn. Socialchefen deltog i kurset. Psykologen har i en rapport beskrevet kurset for plejefamilier som et fremskridt hen imod forbedring af vilkårene for de anbragte børn, der som oftest kommer fra socialt og psykisk belastede hjem.

Samtalegrupper

Samtalegrupper består af jævnlige møder mellem en gruppe elever og en lærer, der har gennemgået et særligt kursusforløb for at kunne forestå disse samtaler. Formålet med samtalegrupperne er at støtte elever, der har det dårligt, fordi de for eksempel har været udsat for traumatiske oplevelser eller har været omsorgssvigtede. Komiteen har anbefalet, at der oprettes samtalegrupper for børn i folkeskolens regi, og midler fra den særlige indsats har dækket udgifter til rejse, ophold og honorar for en instruktør, der har gennemført kursus for at kvalificere grønlandssprogede lærere til at forestå grupperne. Modellen er hentet fra Nuuk, hvor folkeskolerne med supervision fra PPR og Greve Kommune har erfaringer med sådanne samtalegrupper.

Aktiviteter:

- * I november 2002 afholdtes kursus med deltagelse af fem lærere. Instruktøren på kurset var en erfaren lærer fra Nuuk.
- * Efterfølgende oprettedes en samtalegruppe blandt elever i 10. og 11.-klasse.

Hvordan er det gået?

Kurset blev afviklet i perioden 14. – 20. november 2002. Der synes at have været kommunikationsvanskeligheder mellem instruktøren på kurset, skolens ledelse og de grønlandssprogede lærere, der var målgruppe for kurset. Instruktøren har i et interview fortalt, at hun fandt det vigtigt, at der forud for kurset blev afholdt et informationsmøde for alle lærere. Dette skete ikke, og i stedet fik de deltagende lærere blot udleveret instruktørens tilsendte materiale. Ligeledes var det instruktørens ønske, at alle grønlandssprogede undervisere skulle deltage, men fordi kurset blev placeret i skoletiden, kunne dette ikke lade sig gøre.

Lærerne, der deltog i kurset, vurderede efterfølgende, at der var 34 børn på klassetrinene 5. – 11. klasse, der kunne have gavn af at deltage i en samtalegruppe. Angiveligt på grund af endnu en misforståelse blev der dog ikke umiddelbart oprettet nogen grup-

per. Først i februar 2003 har skolen besluttet at finde midler, det vil sige afsætte tid til lærerne, til at opstarte to grupper sidst i april måned. Både lærere og skoleledelse ser positivt på opstarten af grupperne, men det er dog planlagt, at man venter med at udforme budget og søge midler til det fortsatte arbejde med samtalegrupperne, til man har set, hvordan det går med forårets grupper.

Lokalradio

Lokalradioen, Ittoqqortoormiit Nipaat, har haft til formål at fremme det kulturelle fællesskab i kommunen, og det var tanken, at Ittoqqortoormiit Nipaat både skulle være oplysende og debatskabende og samtidig spille musik og underholde. Ittoqqortoormiit Nipaat var tænkt først og fremmest som ungdommens stemme. De konkrete mål har været at sende fra september 2001, at have hovedparten af husstande i byen som medlemmer, og at radioen ville blive brugt aktivt af alle foreninger.

Midler fra den særlige indsats har dækket teknisk udstyr samt oplæring af interesserede frivillige, men meningen har været, at radioen skulle kunne hvile økonomisk i sig selv og blive drevet af frivillig arbejdskraft.

Den særlige indsats har dækket udgifter til udstyr, der dog til dels er købt brugt. Pladeselskabet Ulo har doneret en stribe grønlandske CDér. Udgifter forbundet med kurser for de frivillige har været afholdt dels af rejsepuljen, dels af midler søgt og bevilget af Tips og Lotto midlerne.

Aktiviteter:

- * Radioen blev etableret som en forening med bestyrelse i sommeren 2001, og der blev bestilt og opsat teknisk udstyr i Minihallens ene aktivitetslokale.
- * Den midlertidige bestyrelse formulerede formål og afholdt offentligt møde om radioen.
- * I forbindelse med mediekursus for de frivillige, afholdt af en journalist, blev der i september 2001 afholdt stiftende generalforsamling.
- * Radioen flyttede to gange i 2002.
- * I 2002 har to unge frivillige være en uge ved Nuummiut Tusaataat og fire unge har fået minikursus ved Kujaataata Radioa.

Hvordan er det gået?

Der blev under kurset i september 2001 produceret udsendelser til 14 dage. Siden har der kun været enkelte korte indslag, eksempelvis har alkologerne brugt radioen til at informere befolkningen om alkoholbehandlingen samt tilbyde rådgivning. Ellers kørte radioen mest som musikradio. I løbet af vinteren 2001/2002 blev det stadigt mere vanskeligt at sende fra Minihallen¹¹. De unge brugere af hallen var utilfredse med, at radioen brugte et af 'deres' fritidslokaler, og radioens frivillige klagede over, at der ikke var ro til arbejdet i hallen.

Siden foråret 2002, hvor lokalradioen flyttede fra Minihallen, har der ikke været sendt. I oktober 2002 flyttede radioen til et lokale på skolen. Lokalet ligger ved siden af skolens bibliotek og internetcafe, hvilket skulle give mere miljø omkring radioen og derfor tiltrække flere frivillige end placeringen ved hallen, hvor dem, der lavede radio, sad mere isoleret. Der er dog stadig ikke blevet sendt fra skolen, blandt andet fordi der har været problemer med defekt udstyr og mangel på antenne.

Et af de væsentligste problemer for lokalradioen er, at det har vist sig særdeles vanskeligt at fastholde de unge frivillige. Blandt de unge, der har været på kursus, var det især to, der stod for udsendelserne i 2001, og disse to er efterfølgende rejst fra byen.

Lokalradioen var en af de ting, de unge ytrede ønske om på borgermødet, og der er også flere unge, der synes interesseret i at komme i gang. Alligevel løber projektet hele tiden ind i problemer. Komiteen har nu opgivet troen på, at lokalradioen kan køres af frivillig vej og anbefaler derfor i redegørelsen august 2002, at der under fritidsundervisning gives et mindre antal timer ugentligt til aflønning af en fast medarbejder til lokalradioen.

¹¹ Beskrivelsen er baseret på Ittoqqortoormiit Komitea - Redegørelse for særlige indsatser 2001 og 2001, august 2002.

Rejsepulje

Rejsepuljen består af midler, der kan søges af foreninger og arbejdsgrupper i Ittoqqortoormiit til dækning af rejseudgifter, således at de kan tage del i de aktiviteter, som foregår i resten af verden. Der prioriteres rejser til sportsbegivenheder, som også har kulturelt indhold.

Midler fra Rejsepuljen søges hos Komiteen. Det er en betingelse for ansøgningen, at ressourcepersoner i Ittoqqortoormiit er involveret, og at der er nedsat en arbejdsgruppe til vurdering af behov og gennemførelse af projektet. For at så mange som muligt kan få glæde af Rejsepuljen, opfordres der til, at grupperne også søger eksterne midler. Der har været nedsat en gruppe for deltagelse i Arctic Winter Games, og lokalradioens bestyrelse betragtes som en arbejdsgruppe. I november 2002 blev der nedsat en arbejdsgruppe omkring fremme af sport, og der er dannet en arbejdsgruppe blandt aktive ædru. Endelig er det planlagt at opstarte en kulturarbejdsgruppe i tilknytning til Kulturbytteprojektet (se under overskriften Projektideer).

Aktiviteter der har fået støtte:

- * Deltagelse i Arctic Winter Games for tre unge kvinder i disciplinen snesko.
- * Mediekurser for frivillige på Lokalradioen.
- * Gruppelederkursus for to personer på Qaqiffik i Nuuk med henblik på styrkelse af lokal AA-gruppe.
- * To personers deltagelse i Grønlands Idrætsforbunds ungdomstræningskursus i Nuuk.
- * Deltagelse i Ungdomslege i venskabsbyen Aalborg for 10 unge 13 – 15 årige og to holdledere.
- * Tilskud til rejseudgifter til grønlandsmesterskaberne i bordtennis.
- * Det er planlagt, at også Kulturbytteprojektet vil søge om midler fra rejsepuljen.

Hvordan er det gået?

Erfaringer fra lokalradio og AA-grupper er beskrevet andetsteds.

Rejsepuljen gav tilskud til, at tre unge sportsudøvere kunne deltage i Arctic Winter Games. De unge bidrog selv til økonomien ved at afholde bingospil i forsamlingshuset inden afrejsen. Som det fremgår af nedenstående fortælling fra én af deltagerne, var det en fantastisk oplevelse, selvom træningen inden var ganske hård.

”Jeg har deltaget i Arctic Winter Games i Nuuk i 2002. Det var rigtig spændende for mig. Der var mange deltagere i AWG, og jeg deltog i Snowshoeing - det er snesko. Vi var tre herfra, og det var fantastisk at opleve – jeg tror aldrig nogensinde, jeg glemmer det. Og vi havde det sjovt, og vi havde det hårdt og det hele. [...] Vi startede i januar med træning, vi har også løbet – vi havde ikke tid til jul – og så startede vi til januar. Det var lidt hårdt om morgenen, vi gik op til hallen klokken 7, og nogle gange var jeg nervøs for isbjørne, fordi der gik mange lidt derfra [...] Mine venner grinede lidt – tidligt op om morgenen. Men vi trængte til at træne [...] Jeg er glad for, at jeg var med, det er sundt.”
(ung deltager i AWG)

Arbejdsgruppen omkring Arctic Winter Games er opløst nu efter legene. En ny Snesko-klub skulle efter sigende være under opstart i Ittoqqortoormiit.

Arbejdsgruppen til fremme af sport prioriterede at få en badmintontræner og en ung sportsudøver en uge til Nuuk, hvor de gennemførte et kursus i ungdomstræning samt afholdt indledende møder med Grønlands Idræts Forbund. Arbejdsgruppen har valgt at arbejde videre med at fremme badminton-spil i Ittoqqortoormiit. Grønlands Idræts Forbund har doneret ketsjere. Under rejsen blev der etableret kontakt til og samarbejde med en islandsk klub. Arbejdsgruppen, der er en undergruppe til sportsforeningen Ukalatsiaq 93, fortsætter i 2003.

Flere af arbejdsgrupperne og foreninger i Ittoqqortoormiit finder det vanskeligt at aktivere frivillige. Måske skyldes det, at der stilles mange krav til de frivillige. Udover selv at møde op og deltage i aktiviteterne forventes det også, at de er i stand til at aktivere deltagerne, eksempelvis at få de unge sportsudøvere til at passe deres træning, og at de deltager i indsamlingen af penge til aktiviteterne. Måske skyldes mangelen på frivillige, at man er vant til at få penge for at arbejde, eller at byens ressourcepersoner allerede er spændt hårdt for som frivillige, plejefamilier eller andet. Det synes at være lettest at aktivere de frivillige grupper, når der er konkrete, kortvarige projekter og penge at dele ud af i sigte; det er sværere at interessere folk i det fortløbende arbejde uden særlige 'gulerødder' i form af rejser eller lignende.

Rejsepuljen fortsætter i de kommende år, hvor der er afsat kr. 200.000 hertil på Finansloven. Midlerne fordeles fremover af de østgrønlandske medlemmer af Ittoqqortoormiit Komiteen.

Mobilitetspulje

Mobilitetspuljen blev oprettet efter ønske fra Landsstyret for at hjælpe borgere i Ittoq-qortoormiit, som af hensyn til beskæftigelsesmuligheder eller uddannelse ønskede at flytte til en anden kommune. Såfremt ansøgeren kunne dokumentere bolig og job i modtagekommunen, og modtagekommunen erklærede sig indforstået, kunne puljen yde økonomisk hjælp til dækning af billetter samt eventuelt flytning af bohav.

Aktiviteter:

* I 2002 modtog to familier midler fra mobilitetspuljen.

Hvordan er det gået?

Puljen blev nedlagt i 2003, og midlerne overført til rejsepuljen. En del borgere i Ittoq-qortoormiit synes at have opfattet mobilitetspuljen negativt og som et forsøg på at afvikle byen. Rejsepuljen synes der imod at være blevet positivt opfattet som et middel til at modvirke isolationen.

Projektidéer

Kulturbytteprojekt

Kulturbytteprojektet indgår i Komiteens Redegørelse for særlige indsatser 2001 og 2002, men på grund af manglende finansiering er projektet endnu ikke blevet til noget. Projektet har til formål at igangsætte kulturelle aktiviteter i Ittoqqortoormiit. Projektet handler om, at forskellige befolkningsgrupper kan udveksle eksempelvis musik eller fortællinger om deres liv og således få bedre forståelse for hinanden og den fælles kultur.

Projektet er planlagt af professor Peter Elsass fra Københavns Universitet i samarbejde med Kai Bredholdt fra Odin Teatret samt projektkoordinator Bodil Karlshøj Poulsen. Til finansiering af projektet er der søgt forskellige fonde om kr. 60.000, hidtil uden resultat. Fra den særlige indsats er afsat kr. 25.000.

Forskning

I Komiteens langsigtede handlingsplan og Redegørelse for særlige indsatser 2001 og 2002 indgår et projekt med titlen forskning, hvorunder det foreslås, at indsatsens igangsatte initiativer følges løbende gennem dybdeanalyse, monitorering og interviews. Projektet er ikke blevet gennemført som planlagt.

Først i oktober 2002 blev der indgået en aftale med Statens Institut for Folkesundhed om udarbejdelse af nærværende rapport. Det har derfor ikke været muligt at følge de igangsatte initiativer løbende, og der har ikke som planlagt været gennemført systematiske forskningsinterviews. Rapportens muligheder for at beskrive forløbet af aktiviteterne og vurdere deres eventuelle effekt er således begrænsede.

Målopfyldelse

Har man fået, hvad man ønskede sig?

Den særlige indsats for børn og unge i Ittoqqortoormiit begyndte med nedsættelse af Ittoqqortoormiit Komiteen og afholdelse af det første borgermøde i februar 2001.

Af Landsstyrets bevilling for 2001 blev langt størstedelen brugt til etablering af alkoholbehandlingstilbuddet, herunder renovering af den gamle lejrskole (i alt cirka 2 millioner kroner)¹². En mindre del af midlerne blev brugt til udstationering af en socialarbejder. I 2002 blev der brugt penge til alkoholbehandling (620.000), opkvalificeringskursus (440.000), fortsættelse af sundhedsplejerskeprojektet (390.000), rejse- og mobilitetspulje (390.000), styrkelse af socialforvaltningen (190.000), kursus i samtalegrupper (60.000) og opstart på dokumentation (43.000). I 2003 er der afsat færre ressourcer til alkoholbehandling (55.000), men til gengæld er der afsat penge til ansættelse af en misbrugs- og forebyggelseskonsulent (244.000). Kommunen viser ikke i skrivende stund interesse for denne stilling, så muligvis vil de afsatte midler blive brugt på anden vis. De øvrige midler for 2003 vil blive fordelt som i 2002, dog forventes et større forbrug til sundhedsplejerske, idet stillingen forhåbentlig vil være besat hele 2003.

Det må konkluderes, at bevillingerne i vid udstrækning har fulgt Komiteens forslag, når det gælder aktiviteter, der har at gøre med løn og rejsemidler. Derimod har der ikke været bevilget midler til de anlægsopgaver, som Komiteen i den langsigtede handlingsplan foreslog at støtte. Der er således ikke bevilget særlige midler fra Hjemmestyret til at bygge hverken boliger, servicehus, skolehjem eller ny børneinstitution, og der er heller ikke givet penge til renovering af veje.

Borgerne gav på borgermødet i februar 2001 udtryk for, at de ønskede at bedre børnenes vilkår. Opkvalificeringskurset og styrkelsen af socialforvaltningen havde til formål at

¹² Oversigten over bevillinger og forbrug for den særlige indsats bygger på budgetter i komiteens handlingsplaner og redegørelser og ikke på regnskaber over faktisk forbrug. Oversigten må derfor læses med et vist forbehold.

yde mere kvalificeret omsorg for børnene og give dem en bedre hverdag i institutionerne og i plejefamilier. Hvad angår aktiviteter rettet mod de mindste børn, har der således været god overensstemmelse mellem borgernes ønsker og de aktiviteter, der fremgik af komiteens planer.

For de ældre skolebørn har man forsøgt at opstarte samtalegrupper, og lokalradioinitiativet samt rejsepuljen har været gennemført i forsøget på at aktivere de unge og bryde deres isolation. Forældrenes ønske om en skolefritidsordning og hjælp til lektielæsningen blev ikke fulgt op i komiteens handlingsplaner, og der har heller ikke været konkrete forslag vedrørende de unges ønske om en ungdomsklub.

Borgernes ønske om en vuggestue og bedre fysiske rammer i børnehaven afspejles i komiteens forslag om en integreret institution, og også borgernes ønske om et skolehjem blev fulgt op af komiteen. Ligeledes har komiteens handlingsplaner omfattet forslag vedrørende ønskerne om opførelse af servicehus og renovering af vejene. Som nævnt er der dog ikke bevilget penge til disse anlægsopgaver. På borgermødet blev der fra flere sider udtrykt ønske om billigere billetpriser. Komiteens anbefaling om at analysere mulighederne for anlæg af en ny landingsbane skal ses i forlængelse heraf.

Alkoholbehandlingstilbuddet var anbefalet af Alkohol- og narkotikarådet allerede før opstart af den særlige indsats, og sundhedsplejerskeprojektet var allerede i gang på det pågældende tidspunkt. Disse to aktiviteter, der tilsammen har kostet omkring halvdelen af de bevilgede midler, udspringer altså ikke af borgermødet.

Sammenlignes borgernes ønsker med Komiteens planer for aktiviteter og det, der faktisk er blevet gennemført, kan man af ovenstående se, at der er blevet gennemført en række aktiviteter, som direkte følger borgermødets ønske om at bedre børnenes og de unges vilkår. I forlængelse af borgermødet har Komiteen desuden stillet forslag til en række anlægsarbejder, men disse har ikke efterfølgende opnået økonomisk støtte. Endelig er der gennemført alkoholbehandling og sundhedsplejerskeprojektet, som ikke udspringer af ønsker fremført på borgermødet. Opsummerende kan man således fastslå,

at komiteens planer kun delvis lå i forlængelse af borgermødets ønsker, og at der kun blev bevilget penge til en del af de planer, komiteen fremlagde.

Har man nået det, man ville?

Den overordnede målsætning for den særlige indsats, som komiteen har arbejdet ud fra, var 'at skabe og fastholde et bedre liv for familien med sunde og gode livskvaliteter'. Selvom det ikke ligger inden for rammerne af denne rapport at vurdere, hvorvidt aktiviteterne faktisk har givet familierne i Ittoqqortoormiit et bedre liv, er det dog muligt at konkludere to ting.

For det første er der ingen tvivl om, at aktiviteterne, der er blevet gennemført under den særlige indsats, potentielt har kunnet bidrage til at opfylde den overordnede målsætning. Det vil sige, at i hvert fald en del af de planlagte aktiviteter emnemæssigt og med hensyn til målgruppe falder inden for rammerne af målsætningen. Det gælder alkoholbehandlingens prioritering af forældre til mindre børn, opkvalificeringskurset og styrkelsen af socialforvaltningen samt samtalegrupper, lokalradioinitiativet og rejsepuljen. Planlægning af målrettede aktiviteter er en forudsætning for en positiv effekt af indsatsen, men samtidig kræves det, at aktiviteterne gennemføres som planlagt, og at der ikke i samfundet i øvrigt sker ting, der modvirker indsatsen. For indsatsen i Ittoqqortoormiit kan man indvende, at den store udskiftning af personale og fraflytning fra byen i nogen udstrækning har modvirket en positiv effekt af de igangsatte kursusaktiviteter. Samtidig er det naturligvis muligt at forestille sig en række aktiviteter, som ikke indgik i den særlige indsats, men som indholdsmæssigt og med hensyn til målgruppe ligeledes ville kunne bidrage til at skabe et bedre liv for familien. Det kunne eksempelvis være aktiviteter, der var rettet mod hele familien samlet såsom fælles udflugter, fritidsaktiviteter, familiehøjskole eller andet. Ligeledes kunne man for de unge, der ikke dyrker sport eller er interesserede i lokalradio, have fulgt op på ønsket om en ungdomsklub og lavet fritidsundervisning i eksempelvis madlavning, sløjd, motorlære eller andet. Pointen her er således ikke at fastslå, hvorvidt de gennemførte aktiviteter var de rigtigste eller eneste

mulige, men derimod at påpege, at de planlagte aktiviteter potentielt har kunnet bidrage til opfyldelse af målsætningen.

For det andet må man dog konkludere, at det der er blevet gjort, kun opfylder en mindre del af forventningerne til indsatsen, idet såvel borgerne som komiteen havde forventninger om, at indsatsen ville være mere omfattende og blandt andet også inkludere en række større anlægsarbejder. Interviewene, der er blevet gennemført til denne rapport, viser, at folk i Ittoqqortoormiit står tilbage med en vis undren over, hvad det egentlig var, den særlige indsats og komiteen skulle gøre. Mange havde forventet en meget bred og omfattende indsats, der skulle bidrage væsentligt til eksempelvis løsning af boligproblemerne og være med til at forbedre erhvervsmulighederne. Disse personer er nu skuffede og kritiserer indsatsen for blot at have fokuseret på alkoholmisbruget. De øvrige aktiviteter, der er blevet gennemført under indsatsen, synes således at have været langt mindre synlige end alkoholbehandlingen, og en del af kritikken mod indsatsen kunne måske være undgået ved bedre information til borgerne om, hvordan det gik med indsatsen undervejs i forløbet. Samtidig er der ingen tvivl om, at komiteen har prioriteret visse opgaver frem for andre og har haft større kompetence inden for nogle områder end andre. Blandt andet er komiteen blevet kritiseret for ikke at have formået at gå aktivt ind i det langsigtede samarbejde med kommunen vedrørende erhvervsudviklingsområdet. Endelig er det dog nødvendigt at holde sig den politiske situation omkring den særlige indsats for øje. Indsatsen i Ittoqqortoormiit blev påbegyndt efter ønske fra Landsstyret, og det er Landsstyret, der via Finansloven har bevilget penge til aktiviteterne. Landsstyrets bevillinger har som oftest fulgt komiteens oplæg, og disse har ofte været baseret på ønsker, der fremkom ved borgermødet. Men det er Landsstyret og ikke hverken komiteen eller borgerne, der har haft den endelige afgørelse omkring indholdet af indsatsen.

Det er ikke muligt med denne rapport konkret at vurdere, hvorvidt den særlige indsats har givet familierne i Ittoqqortoormiit et bedre liv. Politiets opgørelser over antallet af drab, selvmord, vold, husspektakler, slagsmål, berusere og anholdte afspejler dog i et vist omfang mængden af problemer. Tallene er ikke entydige, men der synes at have været et vist fald i de omtalte problemer siden år 2000. Navnlig 2001 var et relativt

roligt år uden drab eller selvmord og med færre anholdte og berusere end tidligere. I 2002 er der dog igen sket en lille stigning i tallene, selvom man stadig ikke er tilbage på samme høje niveau som i slutningen af 90'erne.

Personerne, der er interviewet til denne rapport, giver alle udtryk for, at der generelt er en meget bedre stemning i byen nu end for blot få år siden. Først og fremmest er der en oplevelse af færre fulde mennesker i bybilledet, og af at drikkeriet foran butikken er betydeligt mindsket. Skoleinspektøren fortæller, at de på skolen oplever, at børnene har det meget bedre end tidligere, og at forældrene viser mere interesse for deres børn og oftere kommer på skolen, end de gjorde tidligere. Selvom en af lærerne på skolen fortæller, at det stadig langt fra er alle forældre, der møder op til forældremøder og lignende, og selvom der stadig er mange børn, der er så længe ude om aftenen og natten, at de sidder og småsover i timerne næste dag, virker det som om, børnene har færre problemer hjemme. Børnene er mindre aggressive over for hinanden og lærerne og færdes nu på en ordentlig måde på skolen, siger skoleinspektøren.

Indsatsens aktiviteter er beskrevet enkeltvis tidligere i rapporten, og i forlængelse af beskrivelserne er desuden et afsnit om, hvordan det er gået med gennemførelsen af aktiviteten. Desværre har vi med denne rapport kun haft meget begrænsede muligheder for selv at vurdere dette. Interviewene giver oplysninger om, hvordan det er gået set fra planlæggerens eller brugernes side, men som tidligere nævnt er interviewene ikke repræsentative for befolkningen i Ittoqqortoormiit. Der er utvivlsomt personer, der ikke er interviewede, der har oplevet aktiviteterne anderledes. Hvad angår salg af alkohol har vi konkrete tal, der belyser, hvordan det er gået i den tid, indsatsen har varet, men for langt de fleste aktiviteter har vi ingen muligheder for efterfølgende at måle deres effekt. De fleste af de gennemførte aktiviteter vedrører forskellige former for oplysningsaktiviteter, kursus eller undervisning, og for disse er der kun meget begrænsede muligheder for konkret at vurdere, om aktiviteten har båret frugt.

En ofte anvendt metode til at vurdere effekten af oplysningsaktiviteter er at måle, om kursisternes eller elevernes viden om det pågældende emne er blevet større, efter de har

deltaget i aktiviteten, eller om de ændrede holdning eller adfærd efter deltagelse i aktiviteten. Dette kan for eksempel gøres ved at lade deltagerne udfylde spørgeskemaer eller ved at interviewe dem før og efter deres deltagelse i aktiviteten. Det er derfor vigtigt, når man planlægger forebyggende og sundhedsfremmende aktiviteter, allerede inden aktiviteterne sættes i gang også at igangsætte initiativer til vurdering af effekten af aktiviteterne.

Nærværende rapport bygger på skriftligt materiale, tal fra butikken og politiet samt et mindre antal interview, og selvom materialet tyder på, at der er færre problemer og en bedre stemning i Ittoqqortoormiit nu, end der var tidligere, er dette ikke tilstrækkeligt som baggrund for vurderingen af en eventuel effekt. Samtidig er det nødvendigt at fastslå, at det med selv den mest ambitiøse evalueringsplan næsten aldrig er muligt at afgøre, om de effekter man finder, faktisk er et resultat af den pågældende indsats, eller om de er resultatet af andre forandringer, der foregår i samfundet i perioden. Først og fremmest har der i perioden for den særlige indsats i Ittoqqortoormiit været restriktioner på salg af alkohol. Der har også været andre initiativer, eksempelvis etablering af værestedet og et spejderkorps, som ikke er en del af den særlige indsats, men som givetvis kan have været med til at forbedre ikke mindst børnenes liv i byen. Endelig peger interviewene i denne rapport på en generel holdningsændring i byen, som meget vel kan have været påbegyndt allerede før de omtalte tiltag i byen.

Det er således ikke muligt endeligt at afgøre, hvorvidt de positive forandringer, der synes at have fundet sted i Ittoqqortoormiit, er et resultat af den særlige indsats, af restriktionerne på salg af alkohol eller af noget helt tredje. Det mest reelle er derfor at vurdere effekten af den særlige indsats i lyset af dens muligheder for at forstærke processer, der allerede har været og er i gang. Der er derfor stor grund til at lægge ekstra vægt på interviewudtalelserne om, at stemningen i Ittoqqortoormiit generelt synes at være blevet mere positiv, at der måske er en holdningsændring over for fuldskab på vej, og at dette navnlig synes at gælde for de unge i byen.

Borgerinddragelse

Allerede i komiteens kommissorium slås det fast, at komiteen skal arbejde ”i tæt samarbejde med befolkningen og med kommunalbestyrelsens accept”. Ligeledes skriver komiteen i den langsigtede handlingsplan, at det generelt for alle indsatsområder ”anbefales at lokalbefolkningen inddrages aktivt i form af borgermøder, lokalradio og arbejdsgrupper”, og at man forud for implementeringen skal have ”fokus på, hvorvidt lokale personer tager del i det forebyggende arbejde”. Specifikt for det planlagte forskningsprojekt beskrives formålet som at ”sikre lokal forankring af igangsatte initiativer”.

Litteraturen om forebyggende og sundhedsfremmende arbejde tillægger i stigende grad inddragelse af borgerne i aktiviteterne stor betydning. Baseret på erfaringer fra en række lande og forskellige typer af indsats konkluderes det, at befolkningens deltagelse i såvel beslutninger vedrørende målene for indsatsen, det vil sige hvad man skal arbejde med, som i planlægningen og gennemførelsen af de konkrete aktiviteter, er en forudsætning for, at indsatsen kan opnå positive resultater. Endvidere anses lokal forankring som væsentlig for at sikre, at de positive effekter varer ved, også når den særlige indsats ikke længere er i gang.

Borgerinddragelse kan foregå på mange forskellige niveauer. Ittoqqortoormiit Komiteen har haft fire medlemmer fra Ittoqqortoormiit, og disse har naturligvis haft mulighed for at øve betydelig indflydelse på indsatsen. Herudover er borgerne i Ittoqqortoormiit hovedsageligt blevet inddraget gennem det indledende borgermøde. Her blev borgerne opfordret til at fremkomme med deres opfattelse af, hvilke problemer der burde gøres noget ved samt komme med ønsker og forslag til, hvad man konkret kunne gøre ved problemerne. En del borgere er desuden inddraget i planlægning og gennemførelse af konkrete aktiviteter gennem deres arbejde på byens institutioner, navnlig skolen, politiet og sygehuset. Fra komiteens side har man forsøgt at sikre lokal forankring af eksempelvis rejsepuljemidlerne ved at gøre det til et krav for tildeling af midler, at der skulle etableres en arbejdsgruppe på det pågældende område. Endelig har der i forbindelse

med alkoholforebyggelsen været gjort brug af opslag i byen samt lokalradioen til at informere befolkningen om de igangsatte aktiviteter. Det var tanken, at lokalradioen skulle have fungeret som et medie for den offentlige debat, herunder debat om den særlige indsats, men som tidligere beskrevet har de frivillige ikke formået at sende fra lokalradioen i langt størstedelen af indsatsperioden.

Som det er fremgået tidligere blev kun en del af borgernes ønsker fra borgermødet realiseret. Dette skyldtes dels, at komiteen prioriterede mellem ønskerne, før de gik videre til politikerne, dels at politikerne valgte ikke at støtte alle forslag fra komiteen, og endelig, at en del af de bevilgede penge er blevet anvendt til videreførelse af projekter, der allerede var i gang. Alligevel kan det konkluderes, at en stor del af de aktiviteter, der er blevet gennemført, udspringer af borgermødet. Derimod kan man ikke sige, at den særlige indsats har omfattet aktiviteter, hvor borgere enkeltvis eller i grupper har fået ideer og herefter selv har gennemført aktiviteter. Der blev ikke på borgermødet nedsat arbejdsgrupper til at arbejde videre med de forslag, der var fremkommet, i stedet er det komiteen, der har stået for den videre planlægning af aktiviteterne. Endvidere har en meget stor del af aktiviteterne bestået af behandling eller kursustilbud, som er planlagt og forestået af personer, der kommer udefra og kun har været kort tid i Ittoqqortoormiit. Initiativet omkring lokalradioen er i og for sig det eneste, der både udspringer direkte af borgermødet og samtidig har været tiltænkt gennemført af lokale frivillige. Det er desto mere ærgerligt, at det ikke lykkedes at få initiativet til at fungere bedre.

Det indledende borgermøde viste, at en del af borgerne var skeptiske og savnede beviser for, at man nu også faktisk ville gøre noget, og nu mod slutningen af indsatsperioden har det vist sig, at flere er skuffede over, hvad der er blevet gjort, og opfatter indsatsen som primært rettet mod alkoholbehandling. Komiteen burde sandsynligvis have forholdt sig løbende til denne skepsis gennem afholdelse af nye borgermøder med information til befolkningen.

”Folk har haft brug for mere information om, hvad der sker. Der er brug for borgermøder, hvor man orienterer om, hvad der sker på

hvert af punkterne og så videre. Hvad er Hjemmestyrets udmelding og sådan. Hvad er der ikke givet penge til og hvorfor. Et borgermøde [...] er virkelig noget, der batter hos befolkningen. Der er stor interesse". (butikschefen)

Befolkningens interesse for deltagelse i den offentlige debat ses ligeledes af, at der på borgermødet udtryktes ønske om, at der i byen afholdtes diskussionsaftener, når kommunalbestyrelsen havde drøftet emner, der vedrørte store dele af befolkningen. Kommunalbestyrelsen har ikke fulgt op på dette ønske.

Borgernes deltagelse i den særlige indsats har således først og fremmest bestået i, at de ved deltagelse i det indledende borgermøde fik lejlighed til at ytre sig med hensyn til deres ønsker for indsatsen. Efter afholdelse af borgermødet kan borgernes deltagelse i indsatsen alt i alt betragtes som minimal. Der er kun givet meget begrænset information om forløbet, borgerne har ikke i nævneværdig grad deltaget i planlægningen af aktiviteterne, og borgerne har stort set kun taget del i gennemførelsen af aktiviteterne som deltagere i kurser og lignende. Et væsentligt problem ved i så vid udstrækning at basere borgernes deltagelse på et enkelt borgermøde er, at der trods et stort fremmøde alligevel vil være mange mennesker, som ikke får lejlighed til at øve indflydelse på indsatsen. Ofte vil der være tale om specifikke grupper i befolkningen, som ikke deltager i borgermøder, eksempelvis småbørnsmødre, unge og socialt dårligt stillede, og det betyder, at disse gruppers ønsker ikke bliver repræsenteret. Det kan ikke på baggrund af denne rapport afgøres, om borgerinddragelsen i den særlige indsats i Ittoqqortoormiit har været præget af en sådan underrepræsentation af grupper i befolkningen. I rapporten har borgernes ønsker til indsatsen udelukkende kunnet baseres på referaterne af, hvad der blev udtrykt af deltagerne på borgermødet.

Indsatsens begrænsede borgerinddragelse kan være medvirkende årsag til, at befolkningen i Ittoqqortoormiit synes at have en opfattelse af, at indsatsen ikke rigtigt vedrører dem.

”Den almindelige opfattelse er, at det er noget, der kommer udefra. Det er nok også derfor, der ikke er så mange her lokalt, der har været aktive. Der kommer utrolig mange konsulenter - de gør en hel masse ting og dem er man som regel ikke involveret i - og så tager de af sted igen”. (Skoleinspektøren)

”Når man skal være ærlig, og det skal man jo, så må man jo nok sige, at der er en uhyggelig stor procentdel af befolkningen, som nok nærmest er ligeglade [med komiteen]. De tager ikke stilling. De aner dårligt nok, hvad det er: Nå ja, det er rigtigt, det er dem, der har sørget for, at der blev lukket for den skarpe spiritus” (lokalt medlem af Ittoqortoormiit Komiteen)

Hvis indsatsen derfor skal have mulighed for forankring i Ittoqortoormiit, er det vigtigt, at borgerne fremover i højere grad inddrages og deltager i arbejdet. Ét af de store problemer i forbindelse med fremtidig lokal forankring er, at der generelt i byen ikke synes at være en tro på frivilligt engagement og arbejde. De frivillige mødes derfor ikke med positive forventninger og krav men derimod - hvis aktiviteterne ikke lykkes - med et ”Det tænkte vi nok”.

”Nu er det de lokale, den grønlandske befolkning, der skal på banen og skabe en god dagligdag fortsat. Hive sig selv op ved hårrødderne og forsøge og holde fast i de forbedringer, der er kommet, og udbygge dem, og arbejde videre med dem”. (lægen)

Erfaringer fra projektet

Nærværende rapport har beskrevet aktiviteterne, der har været planlagt under den særlige indsats i Ittoqqortoormiit, og ligeledes beskrevet, hvordan det er gået med gennemførelsen af aktiviteterne. Heraf fremgår det, at en stor del af aktiviteterne har været gennemført som planlagt og bør kunne være til glæde for befolkningen, ikke mindst børnene og familierne. Samtidig fremgår det af rapporten, at indsatsen ikke har været så omfattende, som befolkningen og også Ittoqqortoormiit Komitea forventede sig.

Det har ikke været muligt på baggrund af det materiale, der har været tilgængeligt for denne rapport, at vurdere hverken den samlede indsats eller de enkelte aktiviteters effekt. Hvis man ønsker evaluering af fremtidige indsatser, er det nødvendigt allerede fra starten af indsatsen at planlægge og igangsætte dette arbejde.

Der har været flere konkrete forhindringer for indsatsen, hvoraf en del er problemer, der må forventes også at ville gøre sig gældende ved lignende indsatser andre steder. Det drejer sig ikke mindst om mangel på kvalificeret arbejdskraft, om stor personaleudskiftning og fraflytning og om sprogproblemer. Disse problemer betyder, at det kan være vanskeligt at fastholde kontinuitet i det arbejde, der gennemføres, og at ny erhvervede kompetencer ofte går tabt.

Den særlige indsats har været stort set fuldt finansieret af Landsstyret via Finansloven, og det har med kulturbytteprojektet vist sig svært at sikre supplerende midler fra fonde og lignende. Den endelige beslutning om indsatsens indhold har således ligget centralt og ikke hos borgerne. Ittoqqortoormiit Komiteen blev nedsat som et bindeled mellem Hjemmestyret og byen, og der har fra starten af indsatsperioden været en fuldtidsansat projektkoordinator. Projektkoordinatoren har været involveret i planlægningen af alle aktiviteter og har medvirket væsentligt til aktiviteterne gennemførelse. På den anden side er det tænkeligt, at centraliseringen af indsatsen har medvirket til den begrænsede borgerinddragelse og lokale forankring af indsatsen. Erfaringerne fra indsatsen – ikke

mindst lokalradioen og arbejdsgrupperne omkring rejsepuljen - viser, at det frivillige arbejde har trange kår. Frem for selv at arbejde med aktiviteterne og hermed få indflydelse på dem har borgerne muligvis fundet det naturligt at overlade det meste til komiteen og til koordinatoren, som får penge for at gøre det.

Erfaringer fra lokale forebyggende og sundhedsfremmende indsatser viser, at der er et dilemma mellem den centralstyrede og den borgerstyrede indsats. Den centralstyrede indsats har ofte sikker finansiering og en ansat koordinator, der kan være med til at sikre, at aktiviteterne bliver gennemført. Lokalt må man så til gengæld opgive en del af kontrollen med indholdet og nøjes med begrænset borgerdeltagelse. Den lokalt styrede indsats vil have fuld kontrol over indhold og gennemførelse af indsatsen, men til gengæld vil der ofte være store vanskeligheder forbundet med at sikre økonomiske midler til indsatsen. Ligeledes vil den lokalt styrede indsats være fuldt afhængig af borgernes aktive deltagelse i både planlægning og gennemførelse – og hvis den frivillige deltagelse svigter kan man risikere, at indsatsen slet ikke bliver til noget.

Den særlige indsats i Ittoqqortoormiit kan karakteriseres som en centralstyret indsats, hvor man har forsøgt at inddrage borgerne dels i defineringen af de problemer, indsatsen skulle omhandle, og dels som frivillige tilknyttet de enkelte aktiviteter. Der er endnu kun gennemført få, større, lokale indsatser i Grønland. Erfaringer fra fremtidige indsatser kan formentlig være med til at pege på måder, hvorpå lokalt ejerskab og borgerinddragelse sikres bedst muligt.

Resume

Den særlige indsats for børn og unge i Ittoqqortoormiit begyndte med Landsstyrets nedsettelse af Ittoqqortoormiit Komiteen i januar 2001. Nærværende rapport indeholder beskrivelse af de aktiviteter, der har været gennemført i perioden 2001-2003, samt overvejelser om indsatsens målopfyldelse. Rapporten bygger på diverse skriftligt materiale samt et mindre antal interview. Materialet er ikke repræsentativt for borgerne i Ittoqqortoormiit og giver ikke mulighed for at vurdere indsatsens effekt. Alligevel er det vores håb, at rapporten kan bruges i det videre arbejde i Ittoqqortoormiit og andre steder, hvor man måtte ønske at gennemføre lokale indsatser.

Indsatsen har omfattet etablering af et lokalt alkoholbehandlingstilbud og initiativer rettet mod forebyggelse af alkoholmisbrug, støtte til kommunens arbejde gennem besøg af psykolog og udstationering af socialkonsulenter, fortsættelse af et igangværende sundhedsplejerskeprojekt, kurser for at opkvalificere personalet på kommunens institutioner samt plejeforældre, opstart af lokalradio samt oprettelse af en rejsepulje, der navnlig har støttet unges deltagelse i sportsarrangementer. Efter opfordring fra Landsstyret oprettedes en mobilitetspulje, men blot to familier har fået støtte til flytning, og puljen er nu nedlagt.

Komiteen har bestræbt sig på at igangsætte aktiviteter i forlængelse af borgernes ønske om at bedre børnenes og de unges vilkår. De gennemførte aktiviteter har ikke opfyldt forventningerne til indsatsen vedrørende løsning af boligproblemerne og forbedring af erhvervsmulighederne. Næsten halvdelen af de bevilgede midler er anvendt til aktiviteter, der allerede var i gang.

Borgernes deltagelse i den særlige indsats har først og fremmest bestået i, at de ved deltagelse i det indledende borgermøde fik lejlighed til at ytre sig med hensyn til deres ønsker for indsatsen. Øget lokal forankring er nødvendig for at fastholde eventuelle positive effekter, når indsatsen ophører.

Målsætningen for den særlige indsats i Ittoqqortoormiit har været 'at skabe og fastholde et bedre liv for familien med sunde og gode livskvaliteter'. De gennemførte aktiviteter falder emnemæssigt og med hensyn til målgruppe inden for rammerne af målsætningen og har potentielt kunnet bidrage til at opfylde den overordnede målsætning. Generelt synes stemningen i Ittoqqortoormiit at være blevet mere positiv, og der synes at være en begyndende holdningsændring over for alkoholmisbrug.

Det er ikke muligt med denne rapport at afgøre, hvorvidt de positive forandringer, der har kunnet observeres i Ittoqqortoormiit i løbet af de sidste år, er et resultat af den særlige indsats, af restriktionerne på salg af alkohol eller af andre samtidige samfundsforandringer. Den særlige indsats bør derfor vurderes på baggrund af dens muligheder for at skubbe udviklingen i positiv retning.